

Ministry of Education and
Science of Ukraine

Міністерство освіти і науки
України

ISSN 2307-633X

**Topical Issues of
Romance and Germanic
Philology and
Applied Linguistics**

**Актуальні проблеми
романо-германської
філології та прикладної
лінгвістики**

Scientific Journal

Науковий журнал

Issue 2(15)

Випуск 2(15)

Published since 2010

Видається з 2010 року

Chernivtsi
Yuriy Fedkovych
National University of
Chernivtsi

Чернівці
Чернівецький національний
університет
імені Юрія Федьковича

**ФОРТЕ Й ШАНО ПОЕЗІЇ: ВИСХІДНА Й НИЗХІДНА ГРАДАЦІЯ
В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПОЕТИЧНИХ ЕМОТИВІВ
(ТРИВОГИ Й УМИРОТВОРЕНОСТІ) (НА МАТЕРІАЛІ ВІРШІВ Е. ПО)**

Статтю присвячено виявленню функціональних особливостей стилістичних прийомів градації (висхідної і низхідної) у структуруванні основних емотивів (тривоги й умиротвореності) у поетичних текстах Е. По. З'ясовано, що випадки висхідної градації є типовими для творчого доробку американського автора, а емотив тривоги є більш акцентуованим у порівнянні з емотивом умиротвореності.

Ключові слова: емотив, емотивність, градація, Е. По.

The article deals with emotive dynamism of poetry. Emotiveness of a poetic text is regarded in the article as a textual category whose essence lies in reconstruction of emotional structures experienced by the author before or in the process of poetry writing with the aim of communicating the same or similar feelings to a reader. It has been proved that emotiveness is construed along with the construction of two or more opposite image-bearing spaces in a poem which foreground dominant emotional structures. The latter are manifested on the verbal level of poetic texts through specific stylistic devices and expressive means referred to in the article as emotives. Since emotions are prone to changes (they emerge, build up and lose their intensity), in poetic texts such fluctuations can be rendered with the help of stylistic figures called climax and anticlimax. It has been stated that these stylistic figures add to structuring of two basic emotive concepts, namely anxiety and calmness. The cases of climax are more common in the verses by E. A. Poe than those of anticlimax. The climax is created by the author through different linguistic means of different language levels to take the concept of anxiety to its utmost position or emotive peak. The cases of anticlimax are less common in the analyzed corpus of poetic texts by Poe attesting to the fact that his poetry is anxiety oriented.

Key words: emotiveness, emotional structure, image-bearing space, climax, anticlimax, E. A. Poe.

Емотивність вірша є текстовою категорією, особливість якої можна пояснити (спираючись на розроблену Шаховським В. І. теорію емотивності [5]) як націленість стилістичних засобів у його межах на відтворення автором емоційних структур (пережитих або переживаних ним у момент написання вірша) з метою передачі подібних вражень читачеві твору. Емоційна структура – це відтворена в художньому тексті модель емоції [6, с. 67], яка як психологічний феномен носить дифузний характер.

Як стверджують психологи, емоція людини має хвилеподібний перебіг: їй властиво виникати, досягати свого піку, вщухати й іноді знову посилюватися [1, с. 47-50]. При таких коливаннях їй властиво зазнавати певних модифікацій. До того ж певну емоцію можуть супроводжувати інші емоції, які здатні її посилювати або послаблювати. З'ясуванню специфіки посилення або послаблення емотивного напруження у межах віршованих текстів присвячується дане дослідження.

Метою дослідження є виявлення закономірностей посилення і послаблення емотивної аурі тексту. Побіжним завданням статті є виявлення співвідношень емотивних «піків» і «впадин», необхідних для створення інтенсивності емотивності поетичного тексту в межах корпусу поетичних текстів одного автора. Об'єктом дослідження є інтенсивність емотивності як категорії поетичного тексту. Предметом дослідження є мовленнєві засоби, що маркують коливання емотивності в створенні полюсів *тривоги* й *умиротвореності* у вірші. Матеріалом дослідження слугують поетичні тексти Едгара Аллана По, американського автора доби неоромантизму (1809–1849), в якого емотивність віршів оприявнює граничні стани свідомості.

Колівання емотивності в межах поетичного тексту створюється двома протилежними за своєю суттю поетичними прийомами, що набувають статусу метаприймів, організовуючи вербальну тканину вірша. Цими прийомами є висхідна й низхідна градації, що створюють ефекти емотивних крещендо й димінундо відповідно.

Градація (лат. *gradatio* – поступове підвищення, посилення ефекту < *gradus* – ступінь) стилістична фігура певної будови, в якій кожна наступна частина посилює (або послаблює), нагнітає смислове чи емоційно-експресивне значення. В результаті зростає стилістичний ефект висловлення і враження від нього [4, с. 435; 2, с. 93-94]. Ілюструвати градацію можна за допомогою рядків із вірша Е. По «The City in the Sea» [10], у яких цей прийом є експліцитно вираженим і створюється автором шляхом використання лексичної одиниці *light*, що набуває інтенсивних ознак у межах фрагменту вірша, досягаючи всепоглинаючих характеристик: *But*

light from out the lurid sea / Streams up the turrets silently – / Gleams up the pinnacles far and free – / Up domes – up spires – up kingly halls – / up fanes – up Babylon-like walls – / Up shadowy long-forgotten bowers / Of sculptured ivy and stone flowers – [...]. Повтор прийменника *up* створює відповідний ритм хвилеподібного перебігу емоції-захоплення автора чудернацьким сповненим ілюзій сьйвом, який прискорюється з розгортанням строфи. Цей ефект посилюється шляхом скорочення автором наявних у рядках паралельних конструкцій до їх ключових номінативних компонентів. При цьому спад емоції, що триває лише мить, фіксується засобом графічного рівня – тире, яке вживається автором у наприкінці кожного з рядків, є всього лиш засобом утримання емоційної структури на піку її інтенсивності.

Градація буває двох видів: *висхідна* й *низхідна*. Висхідна градація може формуватися різними стилістичними засобами або їх комбінаторикою. При цьому ключовою ознакою є градуйоване розміщення лексичних одиниць у напрямі до посилення інтенсивності висловлювання. Розглянутий вище приклад і є випадком висхідної градації. Зазначимо лише, що емотивне крещендо (зростання емотивно-експресивного навантаження строфи) забезпечується лексичними одиницями, що нарощують інтенсивність світла (*But light from out the lurid sea / Streams up the turrets silently – / Gleams up ...*).

Низхідна градація, навпаки, створює ефект зниження емотивного напруження у вірші. Формуватися вона може синтаксичними конструкціями, кожен наступний елемент в яких має меншу семантичну значимість або нижчу емотивно-експресивну оцінку. Прикладом низхідної градації можуть слугувати рядки із вірша Е. По «The Happiest Day, the Happiest Hour» [11]: *Of Power! Said I? yes! Such I ween; / But they have vanish'd long, alas! / The visions of my youth have been – / but let them pass*. У цих рядках поняття, що викликають у ліричного героя близькі до афективних переживань стани (*power, visions of my youth* – супроводжуються знаком оклику в рядках), нівелюються граматичними конструкціями у видо-часовій формі the Present Perfect, що вказує на втрату вказаними поняттями їх гострої актуальності для автора.

Коливання емотивності вірша вбачається завдяки переключенню авторської уваги між створеними ним у межах твору образних просторів. Під *образним простором* розуміємо умовно окреслену ділянку поетичного тексту, на якій злагоджено функціонує низка словесно-поетичних образів, створюючи відповідний емотивний фокус у вірші. Так, наприклад, у вже згаданому вірші «The Happiest Day, the Happiest Hour» наявні два образні простори: простір минулого часу (молодості автора) й простір теперішнього часу (актуального життя поета). Те, як автор вибудовує образний простір і розглядає його по відношенню до іншого, створеного ним у вірші образного простору, й визначає превалювання у вірші одного з основоположних емотивів над іншим (умиротвореності над тривогою і навпаки). Відразу зазначимо, що під *емотивом* (та його типологічними різновидами афективами й конотативами), слідом за В. І. Шаховським, розуміємо мовленнєвий засіб, що фіксує емоційну структуру з метою передачі її читачеві. Домінантними текстовими емотивами є тривога й умиротвореність, навколо яких зорганізовані образні простори поетичного тексту.

Вірші Е. А. По, які зафіксували трагічне й похмуре світовідчуття автора, втім можна охарактеризувати як такі, що дивовижно відтворюють потужні емоційні структури, помежовані із афективними станами поета. При цьому використані автором стилістичні прийоми градації у поєднанні з різними видами лексичних повторів тенденційно утримують інтенсивність емотиву тривоги на пікових позиціях у віршах. Іншою характерною ознакою емотивності аналізованих віршів Е. По є те, що випадки низхідної градації поступаються на користь посилення позицій висхідної градації. Іншими словами, емотив тривоги є більш акцентуїтованим у віршах Е. По в порівнянні з емотивом умиротвореності. Найкраще ілюструє цю авторську тенденцію вірш Е. По «The Bells» [9], ритм якого, втілюючись у словесній організації, відтворює звучання дзвонів, що ознаменовує різні життєві події людей: *Hear the sledges with the bells – / Silver bells! / What a world of merriment their melody foretells! / How they tinkle, tinkle, tinkle, / In the icy air of night! / While the stars that oversprinkle / All the heavens, seem to twinkle with a crystalline delight; / Keeping time, time, time, / In a sort of Runic rhyme, / To the tintanabulation that so musically wells / From the bells, bells, bells, bells, [...]*. Подані рядки показують, як Різдяний передзвін створює пролонговано піднесений настрій ліричного героя. Відносно нейтральне слово *bell*, що звучить разом із звуком ковзання саней, набуває неземного і майже сповненого чарів звучання у контексті аналізованої строфи вірша (завдяки висхідній градації, що фіксує художній хід: *bells – silver bells – What a world of merriment their melody foretells – All the heavens, seem to twinkle with a crystalline delight – Keeping time, time, time, In a sort of Runic rhyme*). Ретерація (*bells, bells, bells, bells*) утримує зростаючу інтенсивність емотиву всеохоплюючої радості на належному рівні.

Розглянемо особливості використання прийомів градації у віршах Е. По. Відразу зазначимо, що аналіз переважної більшості творів цього автора виявив, що емотивність його поетичних текстів формується на основі зіставлення двох образних просторів: простору минулого і теперішнього життя ліричного героя.

У вірші «The Happiest Day, the Happiest Hour» [11] йдеться про осмислення автором моментів своєї молодості, що минула. Коливання емотивності у вірші відбувається завдяки зіставленню образних просторів минулого і теперішнього часу: *The happiest day – the happiest hour / My sear'd and blighted heart hath known, / The highest hope of pride and power, / I feel hath flown.* Проміжок минулого часу містить у собі емотив – почуття найвищої насолоди щастя, яке співвідноситься із поняттями гордощів і сили, що вербалізується прикметником *happiest* (він сполучається із іменниками *day* та *hour*, що створює висхідну градацію). Тактику низхідної градації створює емотивний поворот до теперішнього часу, коли автор усвідомлює, що його зірковий час минув. Почергове повернення автора до емотивних піків (образний простір минулого часу) і емотивних впадин (образний простір теперішнього часу), коли раціо бере верх над емоцією (у вірші це відбувається 6 разів), збагачує поняття найщасливішої миті різними смисловими відтінками: гордощі набувають присмаку отрути, супроводжуються болем, і взагалі, набувають руйнівної сили. Іншими словами, у вірші фігури висхідної і низхідної градації текстово рухаються у напрямі одна до одної, і, стикаючись, створюють парадоксальний образ, гіркого щастя.

Деяко інший випадок інтенсифікації емотивності за допомогою прийомів градації можна простежити у вірші «Spirits of the Dead» [8]. Цей твір виявляє наявність ознак елегійного жанру. В його межах також зіставляються образні простори минулого часу (життя людини) і теперішнього часу (життя в потойбічному світі). Завдяки такому протиставленню вірш набуває містичних рис. На відміну від класичного поетичного тексту елегійного жанру, де образний простір має тенденцію згортатися [3], у випадку аналізованого вірша він розгортається, оприявнюючи таємницю смерті. При цьому випадки вживання автором прийому низхідної градації семантично підводять текстову подієвість до нерухомих образів: *Thy soul shall find itself alone / 'Mid dark thoughts of grey tombstone; / Not one, of all the crowd, to pry / Into thine hour of secrecy.* Низхідна градація скеровується у вірші дієсловами в наказовому способі: *Be silent in that solitude, / which is not loneliness – for then / The spirits of the dead, who stood / In life before thee, and their will / shall overshadow thee; be still.* Незважаючи на той факт, що вірш сповнений статичних образів (*solitude, still, withering heart, still, silent*), його основним емотивом є емотив тривоги, який можна уточнено передати, як тривожне оціпіння, оскільки образний простір потойбічного світу розгортається, диктуючи свої правила.

Цікавим випадком конструювання емотивності у доробку Е. По є вірш «Dream within a Dream» [7]. У ньому йдеться про плинність життя людини, що набуває рис ілюзії. В межах цього вірша прийоми низхідної градації парадоксально створюють ефект емотивного крещендо: *Take this kiss upon the brow! / And, in parting from you now, / Thus much let me avow – / You are not wrong, who deem / That my days have been a dream; / Yet if hope has flown away / In a night, or in a day, / In a vision, or in none, / Is it therefore the less gone? / All that we see or seem / Is but dream within a dream.* У цих рядках значимість прожитих днів применшується ліричним героєм, натомість посилюється переконання в ілюзійності життя, чим і створюється емотивна напруга. Друга строфа вірша розгортає аналогічний перший зміст, але в алегоричній формі, а наприкінці вірша звучить лейтмотив твору: *Is all that we see or seem / But a dream within a dream?* де присутнім є також емотив тривоги.

У підсумок зазначимо, що висхідна й низхідна градації у текстах віршів Е. По виконують функцію формування емотивів тривоги й умиротворення. Супроводження прийомів градації різними типами повторів сприяють пролонгації акцентуованого емотиву у вірші. Як правило, у поетичних текстах Е. По пролонгується емотив тривоги, а емотив умиротворення активується у поетичному тексті на певний момент з метою утримання інтенсивності тривоги на належному рівні.

Список літератури

1. Вундт В. Психология душевных волнений / В. Вундт; [пер. с. нем.] // Психология эмоций. Тексты / под ред. В. К. Вилонаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 47-63.
2. Кухаренко В. А. Практикум зі стилістики англійської мови: [підручник] / В. А. Кухаренко. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 160 с. – англ.
3. Редька І. А. Трансформації образного простору в емотивному моделюванні елегії (на матеріалі сучасних англомовних поетичних текстів) / І. А. Редька // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія «Філологія». – № 25. (у друці)
4. Стилістика української мови: [підручник] / [Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М.]. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.

5. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский ; [2-е изд. исп. и доп.]. – М. : Изд. ЛКИ, 2008. – 208 с.
6. Эко У. Шесть прогулок в литературных лесах / У. Эко ; [пер. с англ. А. Глебовской]. – СПб. : Симпозиум, 2003. – 285 с.
7. Poe E. A. A Dream within a Dream / E. A. Poe // Spirits of the Dead: Tales and Poems. – L. : Penguin Popular Classics, 1997. – P. 103-104.
8. Poe E. A. Spirits of the Dead / E. A. Poe // Spirits of the Dead: Tales and Poems. – L. : Penguin Popular Classics, 1997. – P. 107.
9. Poe E. A. The Bells / E. A. Poe // Spirits of the Dead: Tales and Poems. – L. : Penguin Popular Classics, 1997. – P. 91-94.
10. Poe E. A. The City in the Sea / E. A. Poe // Spirits of the Dead: Tales and Poems. – L. : Penguin Popular Classics, 1997. – P. 29-30.
11. Poe E. A. The Happiest Day, the Happiest Hour / E. A. Poe // Spirits of the Dead: Tales and Poems. – L. : Penguin Popular Classics, 1997. – P. 5.

*До 25-річчя науково-методичної діяльності
кафедри німецької мови ХДУ –
присвячую*

УДК 811.112.2:81'373.2

**Н. Романова
(Херсон)**

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЇ РАДОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ КАЗОК “MÄRCHEN FÜR SEELE”)

У статті йдеться про репрезентацію емоції радості лексичними засобами в німецькомовних фольклорних текстах жанру казка. Емоцію радості характеризовано як позитивний психологічний феномен у річизі диференційної теорії емоцій, що об'єктивується загальноновживаною та емотивною лексикою, вільними й сталими словосполученнями. Загальноновживану та емотивну лексику представлено в частининомовному вимірі як повнозначну й неповнозначну.

Ключові слова: емоція радості, загальноновживана лексика, емотивна лексика, вільні словосполучення, сталі словосполучення.

The article touches upon the representation of the emotion joy by the lexical means in the German fairy-tale. Two basic types of fairy-tales are differentiated: ethnic (autochthonic) and translated. The study of the fairy-tales is addressed to two categories of readers: the readers who like this or that fairy-tale and the readers who are fond of this or that fairy-tale. It was stressed on the necessity to group all the lexical means for designation of the emotion of joy. The emotion of joy has no nationality, but it is materialized according to special features of particular processes in a literary national language, it combines objective and subjective, universal and authentically specific in people's communities. The emotion of joy is characterized as a positive psychological phenomenon according to the differential emotion theory (C. E. Izard), which is manifested by general and emotive vocabulary in the form of free and stable (phrases) word-combinations. In particular situations the emotion of joy can be expressed by synonymous word-combinations and lexical items. Synonyms mark the forms of emotion joy – roar of laughter and merriment. Such a synonymous type is called signifying in linguistics, besides its denotative meaning it is used to expose syncretic evaluation – emotional-utilitarian. Evaluating connotation is the result of emotional, but not verbal behavior of the object (its emotional state), and the subject's correlation with non-verbal aspects. The article points at the fact that in communicative situations emotive vocabulary falls into two groups at the morphological level: notional parts of speech and functional parts of speech. The noun, adjective, verb, adverb are notional parts of speech, some emotional interjection and emotive particles represent the group of functional parts of speech. It is determined that free word-combinations are formed within syntactic structure; stable (phrases) word-combinations correlate with syntactic structure. It is considered that the lion's share of lexical units (44%) for designation of the emotion joy is determined by the way of interpretation, psychological, linguistic and cultural activity according to the audience's needs and interests, the compilers' communicative and pragmatic intentions.

Key words: the emotion joy, general vocabulary, emotive vocabulary, free word-combinations, stable phrases.

Інтерес лінгвістів до позитивних (базових) емоцій зумовлений як суто евристичними потребами, так і вимогами міжкультурної комунікації [13, с. 77; 17, с. 29–40].

У психологічній літературі позитивні (базові) емоції тлумачаться як інструмент потреби розвитку [16, с. 32], активність лівої півкулі головного мозку [9, с. 141], реакція на конкретний